

Język polski

Poziom rozszerzony

Rozumienie czytanego tekstu

Tekst 1

Zadanie sprawdzające rozumienie czytanego tekstu **Patriotyzm**.

Model zawiera przewidywane odpowiedzi. Odpowiedzi ucznia mogą przybierać różną formę językową, ale ich sens musi być synonimiczny wobec modelu. Oceniając pracę ucznia, należy stosować punktację z modelu.

Uwaga: Za pełną odpowiedź przyznaje się maksymalną liczbę punktów, za niepełną – wskazaną w rubryce „punkty częściowe”. Nie należy przyznawać połówek punktów. Za brak odpowiedzi lub odpowiedź błędną nie przyznaje się punktów.

Nr zadania	Odpowiedzi	Maksymalna liczba punktów	Punkty częściowe
1.	np. Związek między patriotyzmem a czwartym przykazaniem polega na tym, że patriotyzm ma się wyrażać w czci okazywanej ojczyźnie jako matce narodu.	1	0
2.	np. Odniesienie patriotyzmu do łacińskiego słowa <i>pietas</i> służy ukazywaniu wymiaru religijnego miłości i czci, które powinno się okazywać ojczyźnie.	1	0
3.	„Wydaje mi się jednak, że jest to doświadczenie każdego kraju i każdego narodu w Europie i na świecie”	1	0
4.	np. Jana Pawła II do wydawania sądów wartościujących uprawnia dokonanie analizy historii dawnej i współczesnej.	1	0
5.	np. – niezdolność do narodowego solidaryzmu, wspólnej pracy; – nieumiejętność myślenia kategoriami dobra ogółu	2	po 1 pkt za równoważnik zdania
6.	np. – Czy niezbyt liczne narody powinny dać się wchłonąć większym tworom politycznym? – Czy nie istnieje tendencja ku strukturom ponadnarodowym, zmierzająca w kierunku kosmopolityzmu?	1	za podanie 1 przykładu nie przyznajemy punktu
7.	„Oczywiście, trzeba bezwzględnie unikać pewnego ryzyka: tego, ażeby ta niezbywalna funkcja narodu nie wyrodziła się w nacjonalizm”. 1		0
8.	np. Szerszy zakres znaczeniowy ma termin „patriotyzm”, ponieważ zakłada on, w przeciwieństwie do nacjonalizmu, poszanowanie praw innych narodów i uznaje ich dobro.	2	0
Razem		10	

Tekst 2

Zadanie sprawdzające rozumienie czytanego tekstu *Metafizyka uprzejmości*.

Model zawiera przewidywane odpowiedzi. Odpowiedzi ucznia mogą przybierać różną formę językową, ale ich sens musi być synonimiczny wobec modelu. Oceniając pracę ucznia, należy stosować punktację z modelu.

Uwaga: Za pełną odpowiedź przyznaje się maksymalną liczbę punktów, za niepełną – wskazaną w rubryce „punkty częściowe”. Nie należy przyznawać połówek punktów. Za brak odpowiedzi lub odpowiedź błędną nie przyznaje się punktów.

Nr zadania	Odpowiedzi	Maksymalna liczba punktów	Punkty częściowe
1.	np. – stosunek człowieka do cierpienia i zła; – sposoby radzenia sobie z istnieniem cierpienia; – pochodzenie zła i cierpienia.	1	0
2.	– znaczenie: broń; – środek stylistyczny: peryfraza, omówienie.	1	0
3.	do franciszkanizmu.	1	0
4.	np. – człowiek jest dobrem najwyższym; – nie można stawiać na równi życia zwierzęcia i człowieka.	1	0
5.	np. Pozwala na dystans wobec świata, przynosząc ulgę i łagodząc odczuwanie skutków zła i cierpienia.	1	0
6.	np. – pokory wobec niepoznawalnego; – świadomości ograniczeń rozumu.	1	0
7.	np. – „zamieszkał w Afryce z mocnym postanowieniem, że nie zabije ani jednej istoty żywej (rozumiem, że nie brał pod uwagę działania własnego systemu immunologicznego)”; – „trudno oczekiwać, że na poczcie obsługiwać mnie będzie Matka Teresa z Kalkuty, a ucząc w szkole znajdę w klasie tłum sobowtórów świętego Stanisława Kostki”.	1	0
8.	np. Człowiek to nie tylko istota biologiczna podlegająca prawom darwinizmu, ale także istota obdarzona moralnością.	1	0
9.	„To wyrażenie minimalnej niezgody na cierpienie, którego nasz świat ma pod dostatkiem”.	1	0
10.	b	1	0
Razem		10	

Pisanie własnego tekstu

Temat 1

Sposób ukazania przyrody i jego funkcje w początkowym fragmencie trzeciej części (*Wiosna Chłopów* W. S. Reymonta (weź również pod uwagę inne znane ci fragmenty utworu).

<p>Rozwinięcie tematu (0–26 pkt)</p>
<p>1. Elementy świata przedstawionego. (0–2 pkt)   Na przykład: a) wstający dzień, świt;   b) budząca się przyroda, wiosna;   c) wiejski pejzaż (pola, łąki, drzewa, stawy, droga).</p>
<p>2. Obraz natury. (0–5 pkt)   Na przykład: a) piękna;   b) harmonijna;   c) dynamiczna;   d) bogata, różnorodna;   e) czująca;   f) ożywiona;   g) pełna Boga i oddająca Mu cześć.</p>
<p>3. Narrator. (0–5 pkt)   Na przykład: a) trzecioosobowy, wszechwiedzący;   b) wrażliwy na piękno;   c) młodopolski stylizator;   d) poeta, odwołujący się do sfery wyobrażeń chłopskich (dialektyzacja, sposób obrazowania);   e) pełen powagi i szacunku dla opisywanej przyrody;   f) przekonany o Bożej dobroci i władzy Boga nad światem.</p>
<p>4. Charakterystyka językowego ukształtowania tekstu. (0–6 pkt)*   Na przykład: a) impresjonistyczne obrazowanie: słownictwo akcentujące zmienność ukazywanego pejzażu (określenia światła, koloru, ruchu);   b) tropy stylistyczne podkreślające walory estetyczne pejzażu (przykłady i funkcje);   c) środki językowe, oddające wrażenia dźwiękowe (onomatopeje, instrumentacja głoskowa);   d) personifikacje i porównania homeryckie (przykłady i funkcje);   e) zróżnicowanie składniowe (naprzemienność wypowiedzi rozbudowanych i krótkich);   f) rozbudowane zdania współrzędnie złożone łączne, tworzące nastrój powagi i wzniosłości;   g) rozpoznanie elementów stylizacji gwarowej, biblijnej i określenie ich funkcji.</p>
<p>5. Rozpoznanie symbolicznych znaczeń i ich związków z problematyką powieści. (0–4 pkt)   Na przykład: a) topika chrześcijańska (Podniesienie, hostia, patyna [patena], sygnaturka, pacierz, kościół rozmodlony, dymy kadzielne, trybularze);   b) odwołania biblijne (znaczenie opozycji światła i ciemności);   c) symbolika barw (czerwień, złoto) i wertykalizmu;   d) związek usytuowania opisu w powieści (cz. III. <i>Wiosna</i>) z koncepcją przedstawienia natury w utworze;   e) związek koncepcji natury w powieści z tendencjami epoki.</p>
<p>6. Wnioski. (0–4 pkt) Pełny wniosek (4)   Impresjonistyczno-symboliczny opis służy sakralizacji, uwzniośleniu natury, ukazaniu jej odwiecznego ładu i sensu. Piękno natury jest przejawem panującego w niej świętego porządku, podkreślanego przez pełen dostojeństwa i powagi nastrój opisu. Częściowy wniosek (2)   Rozpoznanie sakralizacji i określenie nastroju opisu. Próba podsumowania (1)   Określenie nastroju opisu lub dostrzeżenie sakralizacji.</p>

* Punkty przyznaje się za wymienienie środka, nazwanie go i określenie jego funkcji.

Temat 2

Dokonaj analizy i interpretacji fragmentu opowiadania Andrzeja Stasiuka *Władek*, zwracając uwagę na język i kompozycję tekstu. Określ funkcję nawiązań kulturowych.

Rozwinięcie tematu (0–26 pkt)**1. Określenie elementów świata przedstawionego. (0–3 pkt)**

Na przykład:

- a) czas: moment transformacji ustrojowej;
- b) miejsce: gdzieś w Polsce;
- c) miejsce: zapadła, oddalona od ośrodków cywilizacyjnych wieś;
- d) narrator: trzecioosobowy, wszechwiedzący, zdystansowany;
- e) bohaterowie: mieszkańcy wsi – stare kobiety, sprzedawczyni, dzieciarnia.

2. Rozpoznanie kompozycji fragmentu. (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) kontrast jako zasada kompozycyjna fragmentu;
- b) kiosk jako dominanta kompozycyjna.

3. Opis wyglądu kiosku w przeszłości i po transformacji. (0–5 pkt)

W przeszłości, na przykład:

- a) zaniedbanie, bylejakość (*buda l...l jak brudne akwarium*);
- b) ubóstwo i marność asortymentu (*trzy rodzaje papierosów, kilka szczoteczek do zębów*);
- c) żalostność indoktrynacji politycznej w znajdującej się w kiosku prasie (*„Gromada”, „Rolnik Polski” pełne były po-ciech i obietnic*);
- d) znudzona sprzedawczyni.

Po transformacji, na przykład:

- a) feeria barw (*najbarwniejsze miejsce w promieniu piętnastu kilometrów*);
- b) mnogość towarów;
- c) atrakcyjność, egzotyczność artykułów o niezwykłych nazwach.

4. Wnioski z analizy opisów. (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) wygląd kiosku znakiem zmian ustrojowych;
- b) kontrast szarości i wielobarwności symbolem różnicy między życiem w komunizmie i kapitalizmie.

5. Rozpoznanie i interpretacja nawiązań kulturowych. (0–6 pkt)

Na przykład:

- a) rozpoznanie i wyliczenie nawiązań biblijnych;
- b) *kolejne stworzenie świata* – barwa jako narzędzie stworzenia nowego świata, który jest atrakcyjniejszy niż stary, stworzony przez Boga (*Pejzaż nigdy nie budził takiego zainteresowania*);
- c) *wody potopu* – przemiana ustrojowa budząca nadzieję na nowy, lepszy świat (*zło wygubione*);
- d) *nowa tęcza* – znak pojednania, nadzieja na normalne, dostatnie życie;
- e) *arka* – kiosk jako symbol nowych, lepszych czasów;
- f) *nowe Jeruzalem* – ironiczna wizja konsumpcyjnego rajy;
- g) *symbolika barw* – zmiana znaczeń kolorów obrazem zmiany systemu wartości, desakralizacja sfery duchowej, sakralizacja sfery materialnej;
- h) symbolika mandali – kiosk uświęconym znakiem nowego świata, potrzeby duchowe zastąpione przez potrzeby ciała (*kontynenty uporządkowano według pragnień poszczególnych części ciała*).

6. Charakterystyka językowego ukształtowania tekstu. (0–6 pkt)

Na przykład:

- a) wyliczenia podkreślające bogactwo i różnorodność nowej rzeczywistości;
- b) słownictwo akcentujące szarzyznę życia w komunizmie;
- c) synkretyzm stylistyczny – elementy stylizacji biblijnej, język potoczny, poetyzmy (przykłady);
- d) synkretyzm stylistyczny znakiem przemieszczenia wartości we współczesnym świecie;
- e) ironia jako sposób oceny świata przedstawionego;
- f) obcojęzyczne nazwy podkreślające atrakcyjność nowej rzeczywistości;
- g) ironiczna wymowa użycia wielkich liter w nazwach starych i nowych znaków sfery *sacrum* (np. *Fort Moka Desert* i *Męka Pańska*).

7. Wnioski. (0–4 pkt)**Pełny wniosek (4)**

Tekst stanowi ironiczny komentarz do współczesności, w której potrzeby duchowe ustąpiły miejsca potrzebom materialnym. Sygnalizuje duchowy zamęt i zagrożenie konsumpcjonizmem. Pozorna desakralizacja świata wartości podkreśla pustkę i powierzchowność piękna nowego świata.

Częściowy wniosek (2)

Tekst jest wyrazem kontestacji nowej rzeczywistości i zmiany systemu wartości. Ironia w opisie świata przedstawionego ma funkcję wartościującą.

Próba podsumowania (1)

Tekst ukazuje metaforyczny obraz przemian, które zaszły w sferze duchowej polskiego społeczeństwa po przemianie ustrojowej.

Temat 3

Dokonaj analizy i interpretacji wiersza Wisławy Szymborskiej *Psalm* ze szczególnym uwzględnieniem relacji człowiek – natura. Zwróć uwagę na nawiązania kulturowe.

Rozwinięcie tematu (0–26 pkt)**1. Podmiot liryczny, sytuacja liryczna. (0–2 pkt)**

Na przykład:

- a) podmiot liryczny w 1. osobie liczby pojedynczej;
- b) liryka bezpośrednia;
- c) wypowiedź o charakterze refleksji;
- d) zestawienie świata natury ze światem ludzi.

2. Obraz świata natury. (0–4 pkt)

Na przykład:

- a) pochwała świata natury;
- b) natura jest wolna;
- c) natura nie przestrzega ograniczeń ustanawianych przez człowieka, nieświadomie kpi sobie z nich;
- d) świat natury jest bogaty, różnorodny (powietrze, woda, ziemia, rośliny, zwierzęta);
- e) świat natury jest zorganizowany w określony sposób (*gwiazd nie da się porozsuwać*);
- f) świat natury żyje w naturalny biologicznie sposób (*rozpościeranie się mgły, pylenie się stepu*).

3. Obraz świata ludzi. (0–5 pkt)

Na przykład:

- a) drwina ze świata ludzi;
- b) istnienie w nim granic i podziałów;
- c) sztuczne uporządkowanie;
- d) próba narzucenia naturze ograniczeń;
- e) obcość naturze (parafraza sentencji Terencjusza);
- f) ograniczanie swobody (*święta strefa wód terytorialnych*);
- g) nieskuteczność i śmieszność prób narzucenia naturze ludzkiego porządku;
- h) słabość świata ludzi w porównaniu z naturą.

4. Charakterystyka językowego ukształtowania utworu. (0–5 pkt)

Na przykład:

- a) słownictwo odnoszące się do świata ludzi, wskazujące na ograniczenia, brak wolności (*granice, państwo, kraj, strażnik, szlaban, wody terytorialne*);
- b) środki stylistyczne wskazujące na różnicę między światem ludzi a światem natury, przewagę natury nad człowiekiem (*małwa zuchwale długoramienna, liguster przemycal*);
- c) ironia, dystans, żartobliwy charakter wypowiedzi (*święta strefa wód terytorialnych*), słownictwo wyrażające pozorne oburzenie;
- d) bogactwo środków stylistycznych (epitety, przenośnie, personifikacja, wyliczenia, pytania retoryczne, anafora);
- e) funkcja czasowników: dynamizacja;
- f) styl zbliżony do potocznego (kontrast do stylu psalmów biblijnych);
- g) jednocześnie ze stylem potocznym obecność elementów stylizacji biblijnej (np. inwersja).

5. Interpretacja wiersza. (0–5 pkt)

Na przykład:

- a) wiersz jest wzorowany na psalmach;
- b) tytuł wskazuje na podniosłość tematyki, odwołanie do sfery religijnej;
- c) utwór ma charakter refleksyjny – ukazuje sprzeczności między światem natury a światem ludzkim (małość i słabość człowieka w zestawieniu z naturą);

- d) w ironiczny sposób przedstawia człowieka jako intruza w harmonijnym świecie natury;
- e) w naturze nie ma obcości, pojawia się ona między ludźmi i w niezrozumieniu natury przez ludzi;
- f) świat i natura nie są dziełem człowieka (są więc dziełem doskonałym, boskim);
- g) ironiczna parafraza słów Terencjusza wskazuje na polemikę z renesansową wizją relacji między człowiekiem i naturą.

6. Wykorzystanie kontekstu. (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) przywołanie definicji psalmu biblijnego;
- b) Wisława Szymborska to współczesna poetka, laureatka Nagrody Nobla;
- c) w swoich utworach poetka często zestawia świat natury i świat ludzi;
- d) ludzie i ich działalność często ukazywani są jako swoista anomalia na tle doskonałego świata natury (*Sto pociech, Urodziny*);
- e) ironia i dystans są typowe dla poezji Wisławy Szymborskiej;
- f) data wydania wiersza (1976) może sugerować odwołanie się do ówczesnej sytuacji na świecie (podziały polityczne).

7. Wnioski. (0–4 pkt)

Pełny wniosek (4)

Musi zawierać uzasadnienie tytułu wynikające z treści, podkreślić sposób prezentowania treści (ironia, przewrotność, przymrużenie oka, żart), przy poważnym, filozoficznym sensie dotyczącym ludzkich działań.

Częściowy wniosek (2)

Podkreślenie zależności między wymową wiersza a charakterem gatunku biblijnego, wskazanie sensu utworu.

Próba podsumowania (1)

Wskazanie znaczenia utworu lub uzasadnienie tytułu.

Temat 4

Zachwyca czy nie zachwyca? Dwa sposoby odbioru literatury romantycznej. Dokonaj analizy i interpretacji podanych fragmentów *Szyfowych prac* Stefana Żeromskiego i *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza. Wykorzystaj znajomość kontekstu historyczno-literackiego.

Rozwinięcie tematu (0–26 pkt)

1. Rozpoznanie zasady zestawienia utworów. (0–1 pkt)

Na przykład:

- a) podobieństwo sytuacji (dwie lekcje języka polskiego);
- b) w obu scenach mowa jest o literaturze romantycznej;
- c) w obu scenach uczniowie recytują utwory romantyczne.

2. Bohaterowie. (0–2 pkt)

Na przykład:

***Szyfowe prace* (0–1 pkt)**

a) bohaterowie (profesor Sztetter, uczniowie klerykowskiego gimnazjum).

***Ferdydurke* (0–1 pkt)**

a) bohaterowie (uczniowie oraz profesor Bładaczka).

3. Opis sytuacji. (0–4 pkt)

Na przykład:

***Szyfowe prace* (0–2 pkt)**

- a) nudna lekcja języka polskiego (znudzeni uczniowie, niechęć profesora do prowadzenia lekcji);
- b) wystąpienie Zygiera (rozmowa o Mickiewiczu, niepokój nauczyciela, prośba o recytację jako próba zmiany niewygodnego tematu);
- c) reakcja słuchaczy na recytację *Reduty Ordon* (przerażenie Sztettera, skupiona uwaga uczniów);
- d) wpływ recytacji na Marcina Borowicza;
- e) wpływ recytacji na profesora Sztettera.

***Ferdydurke* (0–2 pkt)**

- a) nudna, schematyczna lekcja na temat poezji Słowackiego;
- b) bunt Gałkiewicza;
- c) przerażenie nauczyciela;
- d) wystąpienie Pylaszczkiewicza przywracające „ład”.

4. Wnioski z analizy sceny. (0–4 pkt)

Na przykład:

Syzyfowe prace (0–2 pkt)

- a) scena ukazuje metody i skutki rusyfikacji (język ojczysty jest przedmiotem lekceważonym prowadzonym schematycznie, w języku rosyjskim, niebudzącym emocji ani w uczniach, ani w nauczycielu);
- b) recytacja ujawnia zaangażowanie Zygiera, autentyczność jego przeżyć (*Był to własny jego utwór, własna mowa*);
- c) postawa Zygiera oraz reakcja uczniów profesora Sztettera dowodzą siły poezji romantycznej;
- d) poezja Mickiewicza budzi w uczniach uczucia patriotyczne, potrzebę czynu, wywołuje też wzruszenie nauczyciela.

Ferdydurke (0–2 pkt)

- a) szkoła wypracowała schematyczny sposób odczytania literatury romantycznej;
- b) literatura romantyczna jest elementem szkolnego schematu narzucanego uczniom, budzi zniechęcenie;
- c) zarówno uczniowie, jak i nauczyciel są zniewoleni przez schemat.

5. Kreacja narratora. (0–2 pkt)**Syzyfowe prace (0–1 pkt)**

- a) narrator trzecioosobowy, znajdujący się poza światem przedstawionym.

Ferdydurke (0–1 pkt)

- a) narrator pierwszoosobowy (Józio);
- b) stosunek narratora do sytuacji wyraża się poprzez język (*usiadł, grążąc się w jakieś bezdenne przepaście*).

6. Środki językowe i ich funkcje. (0–5 pkt)

Na przykład:

Syzyfowe prace (0–2 pkt)

- a) ironia w opisie przebiegu lekcji [*Ten, kogo spotkał los tak nudny, pragnąc wykręcić się, zaczął gadać (rozumie się po rosyjsku); lekcja języka „miejscowego”*];
- b) emocjonalny styl opisu recytacji Zygiera (*zaczął mówić głosem [...] dźwięczącym jak szlachetny metal; niesłychane słowa przykuwały uwagę; nie była to już recytacja [...], lecz oskarżenie*);
- c) występowanie w tekście zarówno kolokwializmów, jak i zwrotów poetyckich (*wykręcić się; gadać; Serce Marcina szarpnęło się nagle, jakby chciało wydrzeć się z piersi*);
- d) styl narracji jest narzędziem oceny postaw bohaterów.

Ferdydurke (0–3 pkt)

- a) schematyczny, patetyczny język nauczyciela;
- b) parodia stylu romantycznego w narracji (wykrzyknienia, nagromadzenie ekspresywizmów);
- c) liczne środki stylistyczne (powtórzenia, wyliczenia, wyolbrzymienia, instrumentacja głoskowa) służące karykaturze, grotesce;
- d) kontrasty stylistyczne: styl podniosły obok potocznego (*O, cóż za piękność! Jakaż wielkość, jakież geniusz i jakaż poezja! Mucha, ściana, atrament, paznokcie, tablica*);
- e) deformacja w języku odpowiada groteskowości sceny.

7. Wykorzystanie kontekstu. (0–4 pkt)

Na przykład:

Syzyfowe prace (0–2 pkt)

- a) powieść, zawierająca elementy autobiograficzne;
- b) określenie czasu i miejsca akcji;
- c) umiejscowienie fragmentu w całości utworu;
- d) interpretacja tytułu;
- e) edukacja jako narzędzie rusyfikacji.

Ferdydurke (0–2 pkt)

- a) awangardowa powieść powstała w dwudziestoleciu międzywojennym;
- b) umiejscowienie sceny w całości utworu;
- c) problem schematu, Formy jako jedno z podstawowych zagadnień w twórczości Witolda Gombrowicza.

8. Wnioski. (0–4 pkt)**Pełny wniosek (4)**

W *Syzyfowych pracach* poezja romantyczna jest sposobem wyrażenia autentycznych przeżyć i uczuć patriotycznych bohaterów. Porusza emocje, oddziałuje na postawy, ocala tożsamość narodową. Recytacja romantycznego utworu burzy schemat, unicestwia wpływ rusyfikacji na młodzież. W *Ferdydurke* literatura romantyczna nie znajduje odbiorców, nie budzi emocji, jest pustą Formą. Recytacja romantycznego utworu uśmierza bunt, przywraca obowiązujące schematy. Różnice te, wynikające z kontekstu historycznego, uwidoczniają się w językowym kształcie utworów.

Częściowy wniosek (2)

W *Syzyfowych pracach* poezja romantyczna jest sposobem wyrażenia autentycznych przeżyć i uczuć patriotycznych bohaterów. W *Ferdydurke* literatura romantyczna nie znajduje odbiorców, nie budzi emocji, jest pustą Formą. Różnice wynikają z kontekstu historycznego.

Próba podsumowania (1)

Przedstawione fragmenty ukazują dwa różne sposoby odbioru literatury romantycznej.